

Afetlerde Sosyal Hizmet

İshak AYDEMİR¹

Bülent ÖNGÖREN²

GİRİŞ

Afetler bireylerin fiziksel, zihinsel ve ruhsal yapılarını olumsuz etkileyerek işlevsiz kılan travmatik olaylardır. Birey bir yandan travmanın sebep olduğu karmaşık psikolojik tepkilerle mücadele ederken diğer yandan yeni gerçekliği ile yüzleşmek ve yeniden eski normaline dönmek için uğraşmak zorunda olduğu bir süreç yaşamaktadır. Afetzedelerin normal yaşamlarına dönmeleri ise zaman almaktadır. Özellikle deprem gibi toplumsal boyuttaki etkileri yüksek olan afetlerden görece daha az etkilenenlerin bile eski normaline dönmeleri için epey zaman gerekmektedir (Güllüoğlu, 2019).

Psikososyal destek ve sosyal yardımlar afet sürecinde sosyal hizmet mesleğinin odağında yer almaktadır. Afetler sonrasında sağlanan psikososyal destek çeşitli disiplinlerin bir araya gelerek yürüttüğü hizmetlerin bir bütünü olup uzun vadeli bir süreçtir (Rao, 2006). Bu destek genel olarak afet sonrası ortaya çıkabilecek psikolojik uyumsuzlukların önlenmesini, aile ve toplum ilişkilerinin yeniden kurulmasını/geliştirilmesini, etkilenen kişilerin normal yaşamlarına geri dönmelerini desteklemeyi amaçlar. Aynı zamanda, afet ve

¹ Prof. Dr., Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gülhane Sağlık Bilimleri fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, ishak.aydemir@sbu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-8910-9413.

² Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Seydikemer Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü, bulentongoren@mu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-1288-0765.

amaçlı toplu törenler, yapıcı başa çıkma mekanizmalarına ilişkin kitle iletişimi, destekleyici ebeveynlik programları, örgün ve yaygın eğitim etkinlikleri, gelir getirici faaliyetler, kadın ve gençlik kulüpleri benzeri sosyal ağların aktif hale getirilmesi yer alır (IASC, 2007).

Afetlere ilişkin yapılan psikososyal destek çalışmalarına bakıldığında genellikle toplumun tüm kesimlerini kapsadığı bazen çalışanlara yönelik psikolojik ilk yardım şeklinde gerçekleştirildiği bilinmektedir (Aksoy ve Kabasakal, 2023). Türkiye’de de son yıllarda tüm toplumu kapsayan ve çalışana destek kapsamında psikososyal destek sağlanmaktadır. Ancak AFAD ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen çalışmalar daha çok bu kurumlarda çalışan personellerin yoğun olarak görevlendirildiği, diğer paydaş kurumlarda çalışan sosyal hizmet uzmanı, psikolog, sosyolog gibi personelin daha az çalışma alanına dahil edilebildiği, uzun süreli görevlendirmelerin merhamet yorgunluğuna neden olabildiği, afete katılan sosyal hizmet uzmanlarının psikolojik ve duygusal zorluklar ile karşı karşıya kaldıkları görülmektedir (Radfield, Wylie ve Echterling 1989). Deprem sonrası sosyal hizmet uzmanlarının yaşlı, engelli, ebeveyn kaybı yaşayan veya kimsesiz kalan çocuklar gibi oldukça dezavantajlı pozisyonda olan bireylerle çalışmak durumunda kalmaları iş yüklerini ve psikolojik açıdan tükenmelerini hızlandırmaktadır. Depremde çalışan sosyal hizmet uzmanlarının, görevlerini yerine getirirken karşılaştıkları kurumsal ve duygusal sorunlara (Tuncay, 2004) yönelik çözümlerin ise çalışana destek boyutunda yürütülen sosyal faaliyetlerden ibaret olduğu bilinmektedir. Bu nedenle psikososyal destek kapsamında yürütülen faaliyetler de görev alan bütün personele yönelik psikolojik destek görevini yürütecek ekiplere ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023a). *Afet ve acil durumlarda psikososyal destek*. <https://www.aile.gov.tr/sss/afet-ve-acil-durumlarda-psikososyal-destek/>
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023b). *Afet ve acil durumlarda psikososyal destek Hizmetleri kapsamında çocuk yetişkin ve çalışanlar için bilgilendirme broşürleri*. <https://www.aile.gov.tr/media/128841/afetlerde-calisana-destek.pdf>.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023c). *Psikososyal destek nedir?*. <https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/goc-afet-ve-acil-durumlarda-psikososyal-destek/psi-kosoyal-destek-nedi-r.pdf>.
- Aksoy, Ş. ve Kabasakal, Z. (2023). Afet sonrası durumlara yönelik hazırlanan psikososyal destek uygulamalarının ve çalışmalarının incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(15), 80-91.

- Aktaş, A.M. (2002). Kriz durumlarında sosyal hizmet müdahalesi. *Kriz Dergisi*, 11(3), 37- 44.
- Alakara-Özcan, G. (2018) *Afetlerde psikososyal destek hizmetlerinin afet' da çalışan sosyal çalışmacılar tarafından değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Altun, F. (2016). Afetlerde psikososyal hizmetler: Marmara ve Van depremleri karşılaştırmalı analizi. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8-9), 183-197.
- Altun, F. (2017). Uluslararası kuruluşların afetlere yönelik sosyal yardım ve sosyal hizmet faaliyetlerinin incelenmesi. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 1(1), 32-54.
- American Psychological Association (APA). (2023). *Understanding psychological first aid: What is psychological first aid (PFA)?*. <https://www.apa.org/practice/programs/dmhi/psychological-first-aid>
- Artan, T., Özkan, A.O. (2020). Afetler ve sosyal hizmet. *Journal of ADEM*, 1(1), 47-54.
- Barker, L. R. (1999) *The social work dictionary*. USA: NASW Press.
- Barney, R. (2019). How social workers can use a human rights approach to disasters: Lessons Learned from the international community. *Journal of Human Rights and Social Work*, 5, 1-11.
- Cleary, J., and Dominelli, L. (2020). *Social work and disasters: Systematic literature review, main report*. Stirling Scotland: University of Stirling, Faculty of Social Sciences.
- Dominelli, L. (2011). Climate change: Social workers' roles and contributions to policy debates and interventions. *International Journal of Social Welfare*, 20(4), 430-438.
- Dominelli, L. and Loakimidis, V. (2014). Social work on the frontline in addressing disasters, social problems and marginalization. *International Social Work*, 58(1), 3-6.
- Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ). (2014). *Psikolojik ilk yardım: Saha çalışanları için rehber*. Çev. Ö. Erdur Baker, T. Doğan, İ. Aksöz, G. Sancak Aydın. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği, Ankara, https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44615/9789759225445_
- Everly, G.S. ve Jr Flynn, .BW. (2006). Principles and practical procedures for acute psychological first aid training for personnel without mental health experience. *Int J Emerg Ment Health*, 8(2), 93-100.
- Gleser, G. C., Green, B. L., & Winget, C. (2013). *Prolonged psychosocial effects of disaster: A study of buffalo creek*. Elsevier.
- Grant, K. ve Kinman, G. (2020). Developing emotional resilience and wellbeing: A practical guide for social workers. The Community Care Inform Team.
- Güllüoğlu, M. (2019). Afet yönetim sistemlerinde sosyal hizmet. *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, 52, 28-29.
- Hobfoll, S.E. vd. (2007). Five Essential Elements of Immediate and Mid-Term mass Trauma Intervention: Empirical Evidence. *Interpersonal and Biological Process*. 70 (4).
- IFRC (International Federation of Red Cross And Red Crescent Societies). (2018). *Training in psychologica first aid for Red Cross and Red Crescent Societies*. Module 1 An Introduction to PFA, Copenhagen.
- İşıkkhan, V. (2011). *Sosyal hizmet ve tükenmişlikle başa çıkma*. Vizyon Ofset ve Matbaa
- Javadian, R. (2007). Social work responses to earthquake disasters social work intervention in Bam, Iran. *International Social Work*, 50(3), 334-346.
- Karancı, N., Ünal, Y. (2022). *Afetlerde psikososyal destek rehberi*. İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi (İSMEP). İstanbul Valiliği İstanbul Proje Koordinasyon Birimi Yayını.

- McNally, R., Bryant, R.A., Ehlers, A. (2003). Does early psychological intervention promote recovery from posttraumatic stress?. *Psychological Science in the Public Interest*, 4, 45-79.
- Omer, H., Alon, N. (1994). The continuity principle: A unified approach to disaster and trauma. *American Journal of Community Psychology*, 22(2), 273-287.
- Pincus, A., A. (1973). Minahan. *Social work practice: Model and method*. Itasca, Illinois: Pecoock Press.
- Radfield, C., M., Wylie, L., Echterling (1989). After the flood: The response of ministers to a natural disaster. *Sociological Analysis*, 49(4), 397-407.
- Rao, K. (2006). Psychosocial support in disaster-affected communities. *International Review of Psychiatry*, 18(6), 501-505.
- Seyyar, A., Yumurtacı, A. (2016). Afet odaklı acil manevi sosyal hizmet uygulamaları bağlamında Türkiye'ye yönelik bir model önerisi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 5(3), 1-24.
- Siporin, M. (1987). Disasters and disaster aid. A. Minahan ve Diğerleri (Ed.). *Encyclopedia of Social Work*, (Eighteenth Edition), Silver Spring, Maryland: National Association of Social Workers Inc, 438-449.
- Soliman, H. (2000). Generalist practice with survivors of natural disasters. *Collaborative social work strengths-based generalist practice*. PJohn ve Contributors (Ed.) Chapter 15, F.E. Pecoock Publishers, Inc. Itasca, Illinois, 415-435.
- Sönmez, M.B. (2022). Depremin psikolojik etkileri, psikolojik destek ve korkuyla başetme. *TO-TBİD Dergisi*, 21, 337-343.
- Tapan, M.G. (2023). Kahramanmaraş depremleri sonrası afet yönetiminde sosyal hizmet uygulamaları. *Yedi Aralık Sosyal Araştırmalar Dergisi (YASAD)*, 2(1), 18-30.
- Tuncay, T. (2004). *Afetlerde sosyal hizmet. 1999 yılı Marmara ve Bolu-Düzce depremleri sonrasında gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamaları*. Özbay Ofset Matbaacılık, Ankara.
- Ursano, R. J., Fullerton, C. S., McCaughey, B. G. (1994). *Trauma and disaster*. R. J. Ursano, B. G. McCaughey ve C. S. Fullerton (ed.), Individual and Community Responses To Trauma And Disaster: The Structure Of Human Chaos içinde (ss. 3-27). Cambridge University Press.
- Yanay, U., Benjamin, S. (2005). The role of social workers in disasters: The Jerusalem experience. *International Social Work*, 48(3), 263-276.
- Yorulmaz, D.S. ve Karadeniz, H. (2021). Afetlerin mental sağlığa etkileri. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 7 (2), 392-398.
- Zakour, J. M. (1996). Disaster research in social work. *Research on social work and disasters*. C.L. Streeter ve S. A. murty (Ed.) Haworth Press, 7-27.